

Богдана Н. Кољевић Грифит¹
Институт за политичке студије
Београд (Србија)

316.32
327::911.3(100)"20"
Прејледни научни рад
Примљен 29/01/2024
Измењен 13/05/2024
Прихваћен 13/05/2024
doi: [10.5937/socpreg58-48969](https://doi.org/10.5937/socpreg58-48969)

ПЕРМАНЕНТНА СВЕТСКА КРИЗА, БИОПОЛИТИКА, И ЕТИЧКО-ПОЛИТИЧКИ ЗАОКРЕТ 21. ВЕКА²

Сажетак: Питање перманентне светске кризе у овом чланку најпре се рефлектује из перспективе политичке теорије, геополитике и савремене политичке филозофије. Апострофира се како је овај интердисциплинарни приступ неопходан за разумевање егзистенцијалне кризе човечанства као израза неолиберализма и постмодерне тј., у финалној инстанци, као израза теорије и праксе биополитике. У релевантном смислу, артикулише се како је реч о стању постистине које функционише кроз логику еквиваленције, те како је један од парадигматичних биополитичких феномена 21. века управо вештачка интелигенција. У другом делу рада исцртавају се филозофске и практичне основе за превазилажење биополитичког трансхуманизма кроз савремени етичкополитички заокрет. Нови облици субјективације појављују се као манифестација појмовне релације између истине, слободе и једнакости као праве демократије – а мултиполарни свет се, у најбитнијем одређењу, испоставља управо као свет деколонизације.

Кључне речи: перманентна светска криза, биополитика, етичкополитички заокрет, субјективација, мултиполаризам

УВОД – ПЕРМАНЕНТНА СВЕТСКА КРИЗА

С обзиром на то да се питање савремене глобалне кризе појавило као истакнуто интердисциплинарно питање за теорију 21. века – у тренутку када се свет налази на ивици трећег светског рата – неопходно је размотрити појмовни оквир и парадигму у оквиру које се поново испитује *егзистенцијална судбина човечанства*. Пре свега, у широком спектру истраживања, посебно се истиче Шинкелов увид како је *перманентна светска криза* заправо *par excellence* израз *постмодернизма* (Schinkel, 2018), а ако се има у виду и неспорна криза *политичкој, економској, друштвеној и*

¹ bogdana.koljevic@ips.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0003-1276-7092>

² Првобитна верзија овог чланка представљена је на предавању 3. новембра 2023. на Универзитету у Санкт Петербургу у Русији.

културној неолиберализма (Duménil, Lévy, 2013), глобална егзистенцијална криза човечанства, у својим најрелевантнијим одређењима, испоставља се као питање о заједничком именишељу иосимодернизма и неолиберализма. Или, још прецизније, питање је шта је *hurокеітеноп* тј. темељ и структура на основу које је криза заправо постала и *иерманенїна* и *глобална*, те стога практично неизбежна и *иоїшална*.

Из перспективе политичке теорије и геополитике, ова врста анализе свакако почиње подсећањем на пад Берлинског зида, тј. коинцидира са почетком епохе *иријумфа неолиберализма* и успона униполарног света са хегемонијом САД који је, најпре, обележило прокламовање „краја историје“ (Fukuyama, 2006). У најкраћем, идеологија коју је Чомски именовано као „профит изнад људи“ (Chomsky, 1998), а коју је Харви артикулисао у својој „историји неолиберализма“ (Harvey, 2007) – док ју је Бајду означио као доминацију „материјалистичке парадигме“ (Badiou, 2013), а Рансијер назвао *конформизмом* (Ranciere, 2007) – деконструисала је аристотеловску везу између *иолиїиике* и *еїиике*, као и улогу хришћанства и велики део традиције модерне, због чега се појам *краја исиїорије* појављује као појам који, у релевантном смислу, реферира на самонегацију Запада, тј. на његов *ирекид са соїсїивеним најдољим иїрадицијима*. Неолиберална доктрина тако је постала неупитни модел и у САД и у Европи – у којој је реализована кроз *иїројекаїи ЕУ*³ који је кореспондирао управо са слабљењем „државе благостања“ (*Welfare state*) на Старом континенту. Основна нит водила овог пројекта била је како је *иїржиїишна размена* у исти мах и *иолиїиика*, и *еїиика* и *криїиїо-меїафїзика*, и култура и поље друштвености, тј. како је способна да буде водећи *иїринциї целокуїної људскої делања*, због чега је, истовремено, историја потпуно непотребна. Управо овај моменат представља „вечну садашњосїи неолиберализма“ (Koljević, Fusaro, 2016) који функционише у темпоралности тренутка, тј. у димензији садашњосїи без прошлости и будућносїи.⁴ Превладавање неолиберализма кроз идеологију глобализма значило је његову *иоїшалїзацију*, ширење на цео свет, са циљем увећања профита неколицине, што је, последично, успоставило разлику која је именована као разлика између 99% и 1%. Другим речима, управо продубљивање *хиїерархиїскої јаза* и класних подела у пракси је обезбедило имплементацију доктрине како су сва средства и оправдана и дозвољена – а ово је, у крајњим консеквенцама, водило пропасти међународног система, тј. *владавине међународної иїрава* као и *расїадима државної сисїема изнуїїра*.

³ Што се тиче ЕУ, Балибар је још пре две деценије забележио како је реч о пропалом политичком пројекту јер неке земље доминирају док се другима доминира, а Бек је деценију раније написао дело *German Europe* у којем је поставио питање какав је то свет у којем једна земља одлучује о судбини друге и то се прихвата као нормално стање ствари (Beck, 2013). Треће, већ је увелико позната Хабермасова критика Европске уније, тј. његов став како је ЕУ ушла у *иосїидемокрайїску еру здої моноїолизације евроїскої иїројекїа од сїїране самоїпрокламованих елиїа*. Најзад, не треба заборавити и како је управо Роберт Купер записао како је ЕУ „најразвијенији пример постмодерног система“ (Cooper, 2004).

⁴ Али, ако је прва фаза неолиберализма као глобализма прошлост проглашавала за ретроградну и, уопште, нешто што је непотребно и иза нас, друга фаза појавила се као *исїиїориїски ревизионизам* – у којем се доводе у питање чак и елементарне чињенице о Другом светском рату, као што је то случај код Снајдера (Snyder, 2022). Финална импликација ових процеса је *диоїолиїиїички милиїаризам* као имплицитна или експлицитна теорија и пракса *неонацизма*.

Ово су основни разлози због којих се савремене геополитичке напетости – а пре свега амерички прокси рат у Украјини и политика радикализације и подизања тензија САД са Кином – испостављају као логичке консеквенце процеса обнове шмитовске парадигме „пријатељ-непријатељ“, коју Запад заправо можда никада није ни напустио. Костамања је истакао како је рат у Украјини заправо *йродужени ефекат НАТО интервенције йрошив Србије* (Costamagna, 2023), те, у том светлу, постаје јасније како је *ујраво рат йрошив Срба историјска йрекрејница* после које не само да је уследила *йројаси међународној йрава* већ је и Русији постало јасно како је њена политика коезистенције са Западом осуђена на неуспех. Управо стога, сви политички догађаји који су уследили, од ратова у Ираку, Либији, Сирији, и све до ситуације у Украјини, потврдили су како Запад не жели ни компромисе ни решавање конфликта већ, напротив, како их *йерманентно йродукује*, с циљем *айсолујине йолиџичке, економске, грушйвене и кулйурне хејемоније*.⁵

Поред чињенице како се *неолиберализам у йтеорији и йракси* појављује као извор *йерманентне светске кризе*, и превласт *йосймодерне* једнако се појавила као неопходна за *хејемонију Зайада*. Лиотарова прокламација о *крају великих йрича* (Lyotard, 1984) управо је створила услове за настанак стања које данас зовемо добом *йосйисйине* (Carlson, 2018). У исти мах, деконструкција појмова попут *субјектйивийетја, суверенијетја, йрава, државе, народа, демократије*⁶ и сл. омогућила је власт *неоийојалијаризма* као *насилне униформизације и десйуријације грујосйи* и, паралелно, *ширење конйроле и рејулације йојулације* која се, у последњој инстанци, појављује као *крај људске слободе*.

Биополитика кроз неолиберализам и постмодерну

Из перспективе политичке филозофије овај процес *йрејлийања између неолиберализма и йосймодерне* – чији је финални исход управо *неоийојалијаризам 21. века* – кореспондира са Фукоовим појмом *дијолиџике* (Foucault, 2010), услед чега је његова анализа далеко инструктивнија за разумевање савремених процеса од нпр. теорија о биополитици какве проналазимо код Агамбена, Хардта и Негрија и Еспозита. Јер, артикулишући *неолиберализам као дијолиџику* Фуко је заправо изложио целокупну структуру савремених биополитичких феномена *per se* попут тзв. *хуманијарних интервенција*⁷, *йтероризма* и *рајшова йрошив йтероризма* (Bernstein,

---

⁵ Треба приметити како се *ујраво Зайад* и *на Балкану* појавио као страна која *йерманентно криши* и *урушава сйоразуме* које је сам ауторизовао – од Дејтонског споразума којим је окончан рат у БиХ па све до Бриселских споразума.

⁶ Или, још прецизније, тзв. *либерална демократија* испоставила се као противречан појам јер је представљала парадоксалан покушај да се помире две различите традиције – традиција *једнакости и народној суверенијетја (демократија)* и *индивидуалних йрава и слобода (либерализам)* (Mouffe, 2009). У стварности пак неолиберализам као биополитика искључио је народни суверенитет из јавног дискурса што је имало далекосежне последице за демократску имагинацију као и за демократске институције.

⁷ Као што је говорио Дузинас, тзв. *хуманитарне интервенције* своје теоријско и практично оправдање нашле су у претходној инструментализацији *йолиџичке људских йрава* (Douzinas, 2007).

2006), успостављања *ad hoc* трибунала и *пополитичких суђења* (Laughland, 2016), као и феномена попут *мирантске кризе*, *економске кризе*, *корона кризе*, али и појава попут тзв. *пополитичке друштвеної кредитної рејшинїа* у САД. Најзад – али никако и најмање важно – најновији пример *биопополитичке милиитаризације* је управо покушај оправдавања бруталног израелског насиља у Гази, тј. чињеница како се животи преосталих живих Палестинаца у том подручју појављују као *homines sacri*, тј. *животи оних који се не рачунају*, такорећи *живих мривца* (Agamben, 2023) док се, паралелно, *њихови већ иреминули од стїране Зайада и не броје – и стїоїа и не постоје*. Овај пример је посебно илустративан јер још разоткрива и како се *дорба за „толи животи“ и „достојанствени животи“* некада може *појавити* као *једна тїе истїа дорба, тїј. како постоје ситуације у којима се ипїтање еїзистенције и ипїтање једнакости и слободе појављују као једно*. Разуме се, скицирана листа биопополитичких феномена 21. века релевантно је дужа и садржи бројне илустрације (*case-study* случаје), а *биопополитичка методологија* упућује на *сложену мрежу релација*. У свом најбитнијем одређењу пак *биопополитика* је име и за *шїа* и за *како*, тј. и за садржај као и за форму практично свих преовлађујућих наратива и политика протеклих деценија, односно *њихово стїруктурално обележје*.

И хегемонски појам биопополитике је, наиме, фундаментално деконструисао античке појмове *polis* и *agora*, што је последично водило нестанку политичког тј. успостављању *пополитичке* кроз *различите облике уїрављашїва* које демонстрирају *моћ над животиом*. У финалној инстанци, такав процес означио је крај слободног говора и дијалога, а савремена биопополитика је реализована *кроз серију истїоријских иракси и различитих тїехника уїрављања*. И, најрелевантније од свега, баш као што је то уочио Фуко – и ово конститутивно недостаје практично свим утицајнијим постфукоовским анализама – *биопополитика* се појавила као *стїрашїшка релација* која означава *процес фраїментације и дисолуције суверенитїета* (Foucault, 2010).⁸ Штавише, Фуко је артикулисао и како се *кретање од суверенитїета ирема биопополитици* појављује као *дестїрукција иравної сисїема* али, не мање, и као *дисїанцирање од филозофије*, тј. теорије и мишљења. *Биопополитика* се тако непрестано ствара *кроз различите облике надзирања, конїроле, кажњавања, реїулације процеса животиа, смрїи, здравља, животињних услова, миїрација, расїа, економске моћи и слично*.

Перманентна свейска криза – као и појава *расїављеної свейа* – представља филозофску и *пополитичку хегемонију биопополитичке као уїрављашїва (gouvernementalité)*, које се остварује кроз различите облике *конїроле и реїулације поїулације*. Штавише, овај процес манифестује се као доминантни дискурс и пракса Запада протеклих деценија кроз специфичан *облик неоколонијализма* и управо, на тај начин, повезан је са *пополитиком поствїстїине* као посебном *индиференцијом ирема појму истїине*. Или, још прецизније, успостављањем ере у којој превладавају *иреференције*, на Западу се успешно *деконстїруисала пополитика истїине*, те је стога дошло до заокрета од *арїуменїације* према *ексїресционизму* – а крајња консеквенца овог процеса је превласт *режима еквиваленције*. Тако је *поствїстїина* издбрисала разлику између *parrhesia*, као

⁸ Све ово упућује на чињеницу како „биопополитички обрт“ у друштвеним наукама није завршен, те како је Фукоова анализа врло инструктивна и данас. „Објекат“ биопополитике – као посебне микростратегije моћи – јесу појединац, класа, народ, држава – или све одједном, кроз различите облике *пополитизације животиа* и тзв. *менацментїа поїулације* (Koljević, 2015).

истинитијој њовора, и *isegoria* као слободної њовора – иако су кријивоелиије, као ултимативни носиоци дијолиитичких њроцеса, настојале да њаралелно деконструишу обе врсти њовора. Последично, на Западу је наступило стање које Бадју у Лоици светњова описује као стање у којем њосије само шела и језици са њојединачним жељама и мњењима (Badiou, 2019).

У медијском друшћиву сјекћакла, на различите начине, непрестано се врши ово лажно изједначавање које наводно промовише објективни наратив како нпр. и Русију и САД треба подједнако кривити за украјински сукоб, те како не постоји структурална разлика између великих сила које се напросто сучељавају и одмеравају снаге. Управо овако делује режим еквиваленције – доводећи у питање и сћварност и сећања, па чак и основно разумевање сћвари. Штавише, време њосиистине је у исти мах и време њосицида и њосизнања које је сада преокренуто у информацију. Јер како би било која информација имала значење, мора се разумети кроз објектив кулћуре и историје – а управо ово није случај са сћањем њосиистине. Штавише, лоика еквиваленције *per se* појављује се као савршено адекватна за савремени неокайћализам који оно несамерљиво претвара у размену (Luc-Nancy, 2000). У таквом свету, њосиитика се конструисала као посебна „апдејтована“ верзија хегеловске дијалектике „роба и господара“ у којој је улћимативни носилац цивилизације *Zajag* док се остали (*the Rest*) појављују као варвари које је напросто неопходно „просветлити“.

Разуме се, уколико се рефлектује како је неолиберализам *via* дијолиитика истовремено и узрок и последица сћања њосиистине које је обележено лоиком еквиваленције – једно од најрелевантнијих питања тиче се и улоге савремене технологије, а пре свега вешћачке инћелиенције која битно трансформише наше свакодневне животе и доводи у питање људско искуство. Због тога се вешћачка интелигенција појављује као један од водећих дијолиитичких феномена 21. века, посебно у смислу у којем њроширује већ расћављени свет. Или, још прецизније, реч је о наставку процеса искључења друћоси и разлике, али и о дијолиитичком кораку више јер се и субјекћ све више доводи у ићићање на начине како то до сада у историји није био случај. Тако је и вешћачка интелигенција интринсично повезана са савременим неокапитализмом и представља један од облика људској оћућења. Јер не само да ће доминација AI условити пораст њрекаријатта – продубљујући већ постојеће класне поделе – већ ће њен развој узроковати и нове форме ућрављашћва, тј. конћроле и рећулације њоћулације у тој мери да ће се људски елемент, у финалним консеквенцама, можда појавити и као айсолућни вишак (*surplus*).⁹

Свети њерманентне светске кризе – као дијолиитички – испоставља се као битно вирћуелни свет који на различите начине продубљује људско отућење, те се тако појављује и као њосићилозофски и њосићолиитички свет нове епохе у којем је некадашњи маркузевски „човек једне димензије“ сада трансформисан у мулћидимензионални њрансхумани енћићет. Јер вирћуелни свет представља управо

---

⁹ У исти мах, *fake news* и *deep fakes* које се производе уз помоћ вешћачке интелигенције продубљују стање њосиистине као и конћликтни њоћенцијал у свету. Вешћачка интелигенција је и релевантно њосићићки феномен јер ту нема ни саморефлексције ни рефлексције о свету, а ни осећања. По свему судећи, технологија никада пре у историји није у тој мери трансформисала друштвене и политичке структуре.

савршену илузију комуникације и сарадње док у стварности, у дијалектичком обрту, дистанца међу људима никада није била већа. Или, другим речима, оно што се изгубило у *свећу йерманентне кризе* је управо *људско искуство, нейосредности, незаменљивости и ориџиналности догађаја, сусрећа субјекта са „дружим“ и „ишећим“*, тј. све оно што *сћрукћурално сћвара блискости и йовезује*. Штавише, с обзиром на то да се *йосћојање субјективийейта доводи у йишћење у йрактично свим инйерсубјективним конйексћима* – политички и демократски пут показује се истовремено и као теоријски немогућ и практично неизводљив. Наиме, о политици и демократији не може се говорити без референце на *demos*, тј. на *народ*, док је, са друге стране, криптодемократија својеврсна „медиализација мишљења“¹⁰ која одговара Фукоовом појму *режима исћине*. Паралелно, Кисинџер нпр. примећује како се развој вештачке интелигенције тешко може помирити са појмовима попут *људске аућономије* и *досћојансћива*, те, даље, заједно са Шмитом и Хатнлокером позива на *дијалој измећу филозофа и йолийићара* како би се *осмислила људска дудућности* (Kissinger, Schmit and Hatenloker, 2022).

Етичкополитички заокрет 21. века

Ако се, дакле, свет перманентне светске кризе, као биополитички свет, у најфундаменталнијем одређењу испоставља као *свећ йтрансхуманизма* – почетак за проналажење одговора на ове велике изазове вероватно је садржан у чињеници да, иако вештачка интелигенција представља скоро савршен *timesis zoe*, она никада не може да постане *bios*. Другим речима, *нови облици субјективације* – и њихови *носиоци на филозофском, друшћивном, йолийићком и йеосћраћешком нивоу* – упућују на превазилажење стања *йосћисћине* и оваква перспектива појављује се управо са развојем *мулћийолярној свећта*. Штавише, у опозицији *The Rest vs. The West*, у политичко-филозофском кључу, реч је најпре о *йовраћку досћојансћива* у хаотичном свету а не о наметању неког специфичног *Weltanschauung*-а. Јер, наиме, ако се разуме како је основна *референца демокраћије уйраво једнакост* – као срж њеног појма – постаје јасно како се треба вратити старогрчким појмовима *isonomia* и *isegoria* те полазећи од њих промишљати појам савремене аутономије. Јер, демократија је, најпре, *моћ свих да се анйажују у јавним сћварима* те се тако тиче политичке слободе и учешћа у јавном животу, као и у процесима доношења одлука, тј. значи *слободно делање у јавном йросћору*.¹¹ Још од Херодота, *isonomia* се појављује као име за *власћ народа* управо стога јер је *име једнакост*, док се код Тукидида појављује као алтернатива аристократији и олигархији (Koljević Griffith, 2020).

¹⁰ Рансијер детаљно образлаже овај процес „цивилизовања йримићивној йаицијентја“, тј. медиализацију биополитике која је омогућила свођење односа знања и моћи на пуку калкулацију која трансформише људску егзистенцију.

¹¹ Тако нпр. Браун истиче како су *demos* и *kratos* били супротстављени не само аристократији, олигархији и тиранији већ *свакој сћйуацији колонијализма и окупаије* (Brown, 2017) док Урбинати истиче како је Атина била прва демократија јер је покушала да раскине континуитет између богатства и политичке моћи (Urbinati, 2008).

Полазећи од ових увида, а у циљу стварања *исотиконфликтној свети* – и супротно идеологизацији самопротивречне парадигме о „либералној демократији“ коју је наметао Запад – неопходно је створити простор *слободној делања и самоодређења*. Овај теоријски захтев започиње управо подсећањем како је *isonomia* била основ старогрчког *polis*-а те како је у њему практикована, пре свега, *isegoria*. У том светлу, према свом оригиналном појму, *иолиитика као једнакост се увек преводила у слободу* а варвари (*barbaroi*) били су управо они који *не одлучују о сојсвом животи и судбини*. У етичкополитичком заокрету 21. века неопходно је присетити се како су још у античкој Грчкој знали да норме једног друштва нису нешто што се намеће споља већ да их мора створити управо то друштво. У исти мах, нови облици субјективитета појављују се и као реализација другачијег појма моћи, тј. *моћи слободе као одговора на диолиитику* јер трансформација *homo economicus*-а у *homo politicus* подразумева управо назначени *ethos*. Паралелно, ово је процес *исотиајања истине* кроз *демокрацију* и *самоодређење* и повратак знању које је конститутивно за промишљање и праксу политичког. Штавише, тако се *мултииоларни* и *мултицивилизацијски свети савремености* битно дефинише кроз *изворну отвореност* у којој је *превазилажење диолиитике* могуће управо кроз *реализацију њене сујројности, тј. кроз ирсиктивне праве демократије*.

У структуралној разлици спрам биополитике, *етичкојолиитички заокреп* 21. века у политичко-онтолошком смислу представља прелаз од *једној* према *мношћу*, тј. искорак из дискурса *хеџемоније* и *иолиитети* према *мултиилицитети* и *слободном ирсотору мношћености* као *нове иошеницијалности* за мишљење и делање. Штавише, у аспекту у којем се *мултиилицитет* појављује као *мултииоларност per se* управо се стварају услови за *реализацију иравој мултиилаиерализма на светској иозорници*. Али такав развој већ претпоставља *филозофски, етички* и *иолиитички ирејород* који проистиче из *етичкојолиитичкој заокрепа*, тј. из *ишћања иравности* из којег извиру и потреба за *етичким искуством* и *субјективитетом*, као и жеља за успостављањем *нове иолиитике*.

Овај заокрет појављује се као специфична *обнова аристотеловске релације између иолиитике и етике*, у којој је *нормативизам уписан у срце иолиитичкој* – и заправо ни *polis*, као *topos* политичког, ни грађанин не могу постојати без референце на ову интеррелацију. Или, још прецизније, *polis* је теоријски и практично нераздвојив од појма *заједнице*, баш као и од простора слободног говора и доношења одлука, тј. појам *polis*-а демонстрира – баш као и појам *demos*-а – како је *иолиитичко структурално исурејлетено са колективним*. Штавише, управо овакво делање разоткрива како су и етика и политика усмерене према истом *telos*-у те како је у томе њихова унутрашња веза са *истином*. Или, још прецизније, реч је о *процесу исотиајања субјективности*, тј. *личној* и *колективној суверенитети* у смислу *појма autonotia*-е који се супротставља *савременом неохосијанизму*, односно *неокапитализму који кайиализује* и у којем се *немерљиво претвара у разменљиво*. *Метайолиитички моменат етичкој искуства* – из којег управо извиру политика – тако се испоставља као конститутиван, и гласи: *иолиитика је етички одговор на ситуацију неиравде*.

Паралелно са овим, *излазак из стања исотистине* представља захтев за *консензусом о дисензусу* (Ranciere, 2015), тј. полазна тачка за преокрет садржана је у

поштовању друшћности и разлике која омоућава субјективитетима и заједницама да створе сопствене политичке, економске, друштвене и културне принципе, и у таквом кретању ирансцендира биологичке виртуелности.¹² У исти мах пак дијало о новом нормативном оквиру упућује на реафирмацију основних цивилизацијских вредности попут једнакости, слободе и правде, односно поновно успостављање једнакости је управо афирмација идеје о *status civilis*. При томе, акценат треба да буде на људском достојанству као непосредно супротстављеном појмовима *јоло живоћа* и *ојстанка* (Agamben, 2023) који су имали за циљ да послуже управо за реализацију Бадјуове „материјалистичке парадигме“. Или, другим речима, док је фокус неолиберализма био на свођењу људског живота на *зое* – *ипроцеси нове субјективације као иравилан одговор на биологичку* усмерени су на поновно стварање и осмишљавање целокупне сфере *bios*-а, тј. *живоћа са вредностима* – и стога *вредној живоћа* – уместо *ипрокламације живоћа као највеће вредности*, као што је то случај са крипто-нормативном а заправо утилитарном етиком. Јер, када се људски живот претвара у *зое*, успоставља се *ислушни иосисубјект* који је, стога, савршен објекат за биополитичку доминацију на микро и макро плану. Обрнуто, када се *сйрах за јолим живоћом* замени са жељом за слободним и *достојанственим живоћом* у практично свим сферама, на сцену ступа афирмација *bios*-а.

У разлици, дакле, спрам *контрроле* и *реулације* *поулације*, тј. спрам инструментализације људског бића која се дешава са његовом редукцијом на *зое*, поновно рођење *bios*-а представља *in vivo* сусрет између *субјекта* и „*друо*“, а онда и „*иреће*“, и остварење *слободе, правде, једнакости и достојанства*. На овај начин, *ипарадима* „*уирављашива*“ о којој говори Фуко *своди се на минимум* и стање *исисине*, као *иседне индиферентности сйрам исине* – и као стање мотивационог дефицита које је уписано у неолиберализам – нестаје кроз нови *dia-logos* у којем се *филозофија сйраха* мења са *поинцијалом субјективације* *hoto politicus*-а.

Штавише, пракса *јоворења исине* појављује се као *ирворазредни етичкојолигички задайак* и *субјективно инвестирање у исину* упућује управо на *етичку* и *полигичку функцију исине* у *ипроцесу субјективације* о којем нпр. говоре и Фуко и Бадју (Foucault, 2010, Vadiou, 2013). *Parrhesia* се, на овај начин, појављује као *нейоислушност* која доводи у питање *status quo* и као истицање разлике коју је Лук-Нанси артикулисао као разлику између *једнакости* и *еквиваленције* (Luc-Nancy, 2000). Јер, *једнакост* се тиче *поштовања достојанства свих људи а достојанство* је име за *вредност* која је *исолујно валидна* – *шио значи да она „не вреди“* *уколико „вредети“* *имплицитно мерење*.

Левинасовски говорећи, ово је повратак релације између *субјективитета* и *бесконачности*, тј. појма *бесконачности* на основу којег постаје могућа *ирецесија* и *ирознање неоновљиве друшћности* и *поштовање људској као људској елементи*. Исто тако, Кричли истиче како се у средишту етичког налази *бесконачни захтев*, *иј*. *како је етичка сйруктура* *по себи бесконачно захтевна* или, још прецизније, како управо *бесконачна одговорност етичкој захтева* *иредставља везу између етике* *иреданости*

¹² Тако се нпр. може говорити о *дијиталном суверенитету*, а пре свега о чињеници како дигитални свет не може суштински заменити образовање, знање и, изнад свега, појам истине.

и *дијолиитике оијора* (Critchley, 2013). Поновно рођење субјективности, на овај начин, претпоставља стварање различитих облика интерсубјективних релација које илуструју блискост и повезаност, тј. које за свој темељ имају оно што је Бадју назвао *верности дојаћају* (Badiou, 2013). Јер, наиме, управо *верности дојаћају* заправо политичко-онтолошки креира *услове за самоодређење на практично свим нивоима људске еџисџенције* баш као и *услове за џошџовање различџиџости*. У таквом пројекту било би јасно да је, као што истиче Кричли, „етика без политике празна а политика без етике слепа“ (Critchley, 2013), тј. тако би исцртале основе савременог *зооп политикон-а* 21. века који се супротставља „терапевтском Левијатану“ (Fusaro, 2022) – и где *стирах несџаје у жељи за слободом и захџеву за џравдом*.

На бази ових увида остварује се потенцијал за *обнову сџстџема вредности*, тј. успостављање *дијолиитичконорматџивноџ оквира у којем више неће биџи све дозвољено и грушџивено џрихватџљиво*. Следеће, с обзиром на то да се злоупотреба појма „људских права“ протеклих деценија од стране неолибералног Запада појавила као последица *дџстирукције сџстџема међународноџ џрава* – и да је реч о *два релевантџна дијолиитичка феномена* – неопходна је редефиниција овог појма као и повратак владавини права. Али, с обзиром на то да су оба ова феномена само израз *савремене дијолиитичке* која је, у суштинском одређењу, *заџраво неоколонијализам и неоимџеријализам*, процес етичкополитичког заокрета 21. века појављује се најпре као *џроцес дџколонизације светџа*.

А што се тиче западне цивилизације, вероватно је најинструктивније присетити се Хесиодове *Теоџоније* у којој се илуструје како је почетак филозофије, историје, политике и уопште западне традиције, обележен управо *разликом између истиине и лажи* – као и *џошџенцијалом за оба*. Јер, пише Хесиод, „музе су једном научиле Хесиода прелепу песму... знамо како да искажемо многе лажи и да изџледају као истиину и када џод желимо, знамо како да кажемо истиину“ (Hesiod, 2009, str. 25).

Bogdana N. Koljević Griffith¹
Institute of Political Studies
Belgrade (Serbia)

PERMANENT GLOBAL CRISIS, BIOPOLITICS, AND TWENTY-FIRST CENTURY ETHICO-POLITICAL TURN²

(Translation *In Extenso*)

Abstract: In this article, the issue of the permanent global crisis is reflected from the perspective of political theory, geopolitics, and contemporary political philosophy. The author emphasizes how this interdisciplinary approach is necessary for comprehending the existential crisis of the humankind as a manifestation of neoliberalism and postmodernity, i.e., in final instance, as a manifestation of theory and practice of biopolitics. In the relevant sense, it is articulated that what is at stake is precisely the condition of post-truth that functions through the logic of equivalence and then, how one of the exemplary biopolitical phenomena in the 21st century is artificial intelligence (AI). In the second part, the philosophical and practical basis for overcoming biopolitical transhumanism is outlined through the contemporary ethico-political turn. New forms of subjectification are presented as a manifestation of the conceptual interrelation between truth, freedom, and equality as true democracy – and the multipolar world, in its most fundamental determination, appears as the world of de-colonization.

Key words: permanent global crisis, biopolitics, ethico-political turn, subjectification, multipolarism

INTRODUCTION – PERMANENT GLOBAL CRISIS

Since the issue of contemporary global crisis arose as a pronounced interdisciplinary question to the 21st century theory – at the moment when the world is on the verge of the third world war – it is necessary to consider the conceptual framework and paradigm within which the *existential destiny of humanity* is being reconsidered. First of all, in the wide range of research, there is a particularly outstanding insight of Schinkel who says that *permanent global crisis* is actually *par excellence* the term *postmodernity* (Schinkel, 2018),

---

¹ bogdana.koljevic@ips.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0003-1276-7092>

² The initial version of this article was presented at the lecture at the Saint Petersburg University, Russia, on 3rd November 2023.

and having in mind the indisputable crisis of *political, economic, social and cultural neoliberalism* (Duménil, Lévy, 2013), the global existential crisis of humanity, in its most relevant determinations, proves to be a question of the *common denominator of postmodernism and neoliberalism*. More precisely, the question arises what *hypokeimenon* is, i.e., the foundation and structure on the basis of which the crisis has actually become both *permanent* and *global* and, therefore, practically inevitable and *total*.

From the perspective of political theory and geopolitics, this type of analysis certainly begins by remembering the fall of the Berlin Wall, i.e., it coincides with the beginning of the epoch of the *neoliberalism triumph* and the rise of the unipolar world with the US hegemony which was marked, first of all, by the proclamation of the “end of history” (Fukuyama, 2006). In succinct terms, the ideology named by Chomsky as “profit above people” (Chomsky, 1998) and articulated by Harvey in his “history of neoliberalism” (Harvey, 2007) – while labelled as “materialistic paradigm” domination by Badiou (Badiou, 2013) and called *conformism* by Ranciere (Ranciere, 2007) – deconstructed Aristotelian connection between *politics* and *ethics*, as well as the role of Christianity and a large part of the modernity tradition, so that is why the concept of *the end of history* appears as a concept which, in the relevant sense, refers to the self-negation of the West, i.e., to its *break with its own best traditions*. The neoliberal doctrine has thus become the indisputable model both in the USA and in Europe – where it has been implemented through the *EU project*³ corresponding exactly to the weakening of the “welfare state” on the Old Continent. The main guiding thought of this project was that *market exchange is at the same time politics, ethics, crypto-metaphysics, and culture* and the field of sociability, i.e., that it is able to be the *guiding principle of overall human action*, and that is why history is completely necessary. It is this moment that represents the “*eternal presence of neoliberalism*” (Koljević, Fusaro, 2016) which functions in the temporality of the moment, or in the dimension of the present without the past and the future.⁴ The prevalence of *neoliberalism* through ideology of globalism meant is totalization, its expansion worldwide, with the aim of increasing profits of several people, which, consequently, established the difference which is called the difference between 99% and 1%. In other words, the deepening of the *hierarchical gap* and class divisions actually ensured practical implementation of the doctrine of all means being both justified and allowed – and this, in ultimate consequences, led to the decline of the international system, i.e., of the *rule of international law*, as well as to the *breakups of the state system from inside*.

---

³ As for the EU, as early as two decades ago Balibar noted that it was a failed political project because some countries dominate while others are dominated, while one decade ago Beck wrote *German Europe*, in which he poses the question about the nature of the world where one country decides about the destiny of the other country and that is accepted as a normal state of affairs (Beck, 2013). Thirdly, there is already widely-known Habermas’s criticism of the European Union; namely, he thinks that the EU has entered the *post-democratic era due to the monopolization of the European project by self-proclaimed elites*. Finally, it must not be forgotten that Robert Cooper himself has written about the EU as “the most developed example of the postmodern system” (Cooper, 2004).

⁴ However, if the first stage of neoliberalism, just as globalism, declared the past as retrograde and, in general, something unnecessary and behind us, the second stage emerged as *historical revisionism* – in which even elementary facts about the Second World War are brought into question, such as was the case in Snyder (Snyder, 2022). The final implication of these processes is *biopolitical militarism* as an implicit or explicit theory and practice of neo-Nazism.

These are the main reasons why contemporary geopolitical tensions – primarily the American proxy war in Ukraine and the US policy of radicalization and increasing tensions with China – turn out to be the logical consequences of the recovery process of Schmidtian paradigm “friend-enemy”, which may never have been abandoned by the West after all. Costamagna points out that the war in Ukraine *is actually an extended effect of the NATO intervention against Serbia* (Costamagna, 2023) and, in that light, it becomes clearer that *exactly the war against the Serbs is the historical turning point which was followed not only by the fall of international law*, but also Russia realized that its politics of coexistence with the West is doomed to failure. That is exactly why all the subsequent political events, from the wars in Iraq, Libya, Syria, to the situation in Ukraine, have confirmed that the West does not want either compromises or conflict resolution but, on the contrary, *it produces them permanently*, for the purpose of *absolute political, economic, social and cultural hegemony*.⁵

Apart from the fact that *neoliberalism in theory and practice* appears as a source of a *permanent world crisis*, the predominance of *postmodernity* has also appeared as indispensable for *hegemony of the West*. Lyotard’s proclamation about the *end of great stories* (Lyotard, 1984) exactly created the conditions for the creation of the condition we nowadays call the age of *post-truth* (Carlson, 2018). At the same time, deconstruction of the concepts such as *subjectivity, sovereignty, law, state, nation, democracy*⁶ etc. has enabled the power of *neo-totalitarianism as forced uniformization and destruction of otherness* and, concurrently, *the spread of control and regulation of population* which, in the last instance, appears as *the end of human freedom*.

Biopolitics through neoliberalism and postmodernity

From the perspective of political philosophy, this process of *intertwining of neoliberalism and postmodernity* – the final outcome of which is exactly *neo-totalitarianism of the 21st century* – corresponds to Foucault’s concept of *biopolitics* (Foucault, 2010), due to which his analysis is far more instructive for comprehending contemporary processes than, for example, theories of biopolitics as found in Agamben, Hardt and Negri, and Esposito. Namely, by articulating *neoliberalism as biopolitics*, Foucault actually presented the entire structure of contemporary biopolitical phenomena *per se*, such as so-called *humanitarian interventions*⁷, *terrorism and counter-terrorism wars* (Bernstein, 2006), establishing *ad hoc* tribunals and *political trials* (Laughland, 2016), as well as the phenomena of *migrant crisis*,

---

⁵ It should be noted that the West also appeared in the Balkans as the side *permanently violating and breaching the agreements authorized by itself* – from the Dayton Agreement, which put an end to the war in Bosnia and Herzegovina, to the Brussels Agreement.

⁶ Or, more precisely, so-called *liberal democracy* has transpired to be a contradictory concept because it represented a paradoxical attempt to reconcile two different traditions: tradition of *equality and national sovereignty (democracy)* and *individual rights and freedoms (liberalism)* (Mouffe, 2009). In reality, however, neoliberalism, just as biopolitics, has excluded national sovereignty from public discourse, which had far-reaching consequences for democratic imagination, as well as for democratic institutions.

⁷ According to Douzinas, so-called humanitarian interventions have found their theoretical and practical justification in the previous instrumentalization of *the human rights policy* (Douzinas, 2007).

economic crisis, Coronavirus crisis, as well as the phenomena such as the so-called *social credit rating policies* in the USA. Last – but certainly not least – the most recent example of *biopolitical militarization* is actually an attempt to justify Israel's brutal violence in Gaza, i.e., the fact that the lives of the remaining Palestinians in that region appear as those of *homines sacri*, or *the lives of those who do not count*, so as to say, *the living dead* (Agamben, 2023) while, at the same time, *their already deceased ones by the West are not even counted – and therefore they do not even exist*. This example is particularly illustrative because it also reveals that the struggle for “bare life” and “dignified life” may sometimes appear as the same struggle, i.e., *there are situations in which the matter of existence and the matter of freedom appear as a single one*. Naturally, the given list of biopolitical phenomena of the 21st century is substantially longer and contains numerous illustrations (case-studies), while *biopolitical methodology* points to a *complex network of relations*. In its most important determination, however, *biopolitics* is also the name for *what* and for *how*, i.e., both for the content and for the form of practically all prevailing narratives and politics in the previous decades, namely their *structural feature*.

Namely, the hegemonic concept of biopolitics also fundamentally deconstructed the ancient *polis* and *agora*, which consequently led to the disappearance of the political, i.e., the establishment of *post-politics* through *different forms of governmentality* which demonstrate *power over life*. In the final instance, such process marked the end of free speech and dialogue, while contemporary biopolitics is realized *through a series of historical practices and different management techniques*. And, most relevantly, just as observed by Foucault – and this is the constitutive lack of practically all influential post-Foucauldian analyses – *biopolitics* appeared as a *strategic relation* denoting the *process of fragmentation and dissolution of sovereignty* (Foucault, 2010).⁸ Furthermore, Foucault also articulated that moving *from sovereignty towards biopolitics* appears as *destruction of the legal system* but, not least importantly, also as *distancing from philosophy*, i.e., theory and thought. Thus, *biopolitics* is constantly created *through various forms of surveillance, control, punishment, life process regulation, death, health, living conditions, migration, growth, economic power and the like*.

Permanent global crisis – just as the appearance of the *broken world* – represents *philosophical and political hegemony of biopolitics as governmentality (gouvernementalité)*, which is realized through *different forms of control and regulation of population*. Moreover, this process is manifested as a dominant discourse and practice of the West in the past decades through a *specific form of neocolonialism* and in this very manner it is connected with the *politics of post-truth* as *special indifference towards the concept of truth*. Or, more precisely, through the establishment of an era dominated by *preferences*, the West has successfully *deconstructed the politics of truth*, thus leading to the turn from *argumentation to expressionism* – and the ultimate consequence of this process is the supremacy of the *equivalence regime*. Thus, *post-truth* has erased the difference between *parrhesia*, as *truthful speech*, and *isegoria*, as *free speech* – although *crypto-elites*, as *ultimate bearers of biopolitical processes*, tried *concurrently to deconstruct both types of speech*. Consequently, a condition

⁸ All this refers to the fact that the “biopolitical turn” in social sciences has not been completed, and that Foucault’s analysis is very instructive today as well. The “object” of biopolitics – as a special micro-strategy of power – includes an individual, class, nation and state – or all of them together, through various forms of *life politicization* and the so-called *population management* (Koljević, 2015).

ensued in the West which was described by Badiou in *Logics of Worlds* as the condition in which *only bodies and languages with individual wishes and opinions exist* (Badiou, 2019).

In *media society of spectacle*, there are different ways of such constant *false equalization* which allegedly promotes an objective narrative, for example, that both Russia and the USA need to be blamed equally for the Ukrainian conflict, and that there is a structural difference between great powers which are simply confronting and measure each other's strength. This is exactly how the *equivalence regime* functions – bringing into question *both reality and memories*, and even the *basic understanding of matters*. In fact, *the age of post-truth* is simultaneously the time of *post-shame and post-knowledge* which has now been converted into *information*. Namely, for any information to have a meaning, it must be understood *through the lens of culture and history* – and this is not the case with the *condition of post-truth*. Moreover, *the logic of equivalence per se* emerges as *perfectly adequate for contemporary neocapitalism* which turns *the incommensurable* into *exchange* (Luc-Nancy, 2000). In such world, *post-ethics* has been constructed as a special “updated” version of Hegelian dialectic of “the slave and the master”, in which *the West is the ultimate bearer of civilization*, while *the Rest* appears as *barbarians* who simply need to be “enlightened”.

It goes without saying that, if it is reflected that *neoliberalism via biopolitics* is simultaneously both a cause and a consequence of *the condition of post-truth* marked by the *logic of equivalence* – one of the most relevant questions also concerns the role of modern technology, primarily of *artificial intelligence* which substantially transforms our everyday lives and brings *human experience* into question. That is why artificial intelligence appears as one of the *leading biopolitical phenomena of the 21st century*, especially in terms of it *expanding the already broken world*. Or, more precisely, it is the continuation of the process of *excluding otherness and difference*, as well as a *biopolitical step farther* because the *subject is increasingly brought into question* in ways as it has never been the case in history to date. Thus, artificial intelligence is also intrinsically connected with contemporary neocapitalism and constitutes *one of the forms of human alienation*. Not only will the AI domination lead to an increase in *precarariat* – deepening the already-existing class divisions – but its development will also cause *new forms of governmentality*, i.e., *control and regulation of population* to such an extent that *human elements* in final consequences, may also appear as an *absolute surplus*.⁹

The permanent global crisis world – as the *biopolitical world* – transpires to be a relevantly *virtual world* that deepens human alienation in various ways, thus also appearing as the *post-philosophical and post-political world* of the new epoch, in which former Marcusean “one-dimension man” has now been transformed into a *multidimensional transhuman entity*. Namely, the *virtual world* represents exactly a perfect illusion of communication and cooperation, while in reality, in the dialectical turn, the distance between people has never been larger. In other words, what was lost in the *permanent global crisis world* is exactly *human experience, directness, irreplaceability and originality of events, encounters*

---

⁹ At the same time, *fake news* and *deep fakes* which are produced with the aid of artificial intelligence deepen the condition of *post-truth*, as well as the *conflict potential in the world*. Artificial intelligence is also a relevantly *post-ethic phenomenon* because there is neither *self-reflection* nor *reflection on the world*, nor *feelings*. By all accounts, technology has never before in history transformed social and political structures to such an extent.

of the subject with the “other” and the “third”, i.e., all that structurally creates closeness and connects. In fact, having in mind that the existence of subjectivity is brought in to question in practically all intersubjective contexts – the political and democratic road proves to be at the same time both theoretically impossible and practically unachievable. As a matter of fact, it is impossible to speak about politics and democracy without a reference to *demos*, or to *people*, while, on the other hand, crypto-democracy is a specific “opinion medicalization”¹⁰ which corresponds to Foucault’s concept of the *regime of truth*. In parallel, Kissinger, for example, notices that the development of artificial intelligence may hardly be reconciled with the concepts such as *human autonomy* and *dignity*, so he, together with Schmit and Hatenloker, calls for a *dialogue between philosophers and politicians* in order to *design human future* (Kissinger, Schmit and Hatenloker, 2022).

The ethico-political turn of the 21st century

Therefore, if the permanent global crisis world, just as the biopolitical world, in its most fundamental determination transpires to be the *world of transhumanism* – the beginning for finding an answer to all these great challenges is probably contained in the fact that, although artificial intelligence is an almost perfect *mimesis zoe*, it can never become a *bios*. In other words, *new forms of subjectification* – and their bearers at philosophical, social, political and geostrategic levels – point to overcoming of the condition of *post-truth* and such perspective appears exactly with the *development of the multipolar world*. Furthermore, in the opposition *The Rest vs. The West*, in the political-philosophical key, it is primarily the *return of dignity* in the chaotic world, and not the imposition of a specific *Weltanschauung*. In fact, if it is understood that the basic *reference of democracy is exactly equality* – as the essence of its concept – it becomes clear that it is necessary to return to ancient Greek concepts of *isonomia* and *isegoria*, and starting from them, to think about the concept of contemporary autonomy. Namely, democracy is primarily the *power of all to be engaged in public matters* and, thus, it refers to political freedom and participation in public life, as well as in decision-making processes, i.e., it denotes *free acting in public space*.¹¹ Ever since Herodotus, *isonomia* has appeared both as the name for *people’s power* exactly because it is the *name of equality*, while Thucydides uses it as an alternative to aristocracy and oligarchy (Koljević Griffith, 2020).

Starting from these insights, for the purpose of creating the *post-conflict world* – and opposite to the ideologization of the self-contradicting paradigm of “liberal democracy” imposed by the West – it is necessary to create the space of *free action and self-determination*. This theoretical requirement beings exactly by remembering that *isonomia* was the foundation of ancient Greek polis and that *isegoria* was, above all, practised in it. In that

¹⁰ Ranciere gives detailed justifications of this process: “civilizing the primitive patient”, or medicalization of biopolitics which ensured the reduction of the knowledge-power relationship to mere calculation that transforms human existence.

¹¹ For example, Brown points out that *demos* and *kratos* were opposed not only to aristocracy, oligarchy and tyranny, but also to *every situation of colonialism and occupation* (Brown, 2017), while Urbinati asserts that Athens was the *first* democracy because it strived to break up the continuity between wealth and political power (Urbinati, 2008).

light, according to its original concept, *politics as equality has always been translated into freedom*, and barbarians (*barbaroi*) are those who *do not decide about their own life and destiny*. In the ethico-political turn of the 21st century it is necessary to remember that even ancient Greeks knew that the norms of one society were not something imposed from outside, but they must be created by that society itself. At the same time, new forms of subjectivity also appear as the realization of a different concept of power, i.e., *the power of freedom as a response to biopolitics* because transformation of *homo economicus* into *homo politicus* implies exactly the mentioned *ethos*. At the same time, this is the process of *creating truth* through *democracy and self-determination* and return to knowledge that is constitutive for the design and practice of the political. Furthermore, that is how the *multipolar and multicivilizational world of contemporaneity* is relevantly defined through *original openness* in which it is possible to *overcome biopolitics* exactly through the *realization of its opposite*, i.e., *through the perspectives of true democracy*.

In its structural difference from biopolitics, *the ethico-political turn of the 21st century* in political-ontological terms constitutes a transition from *one* to *many*, i.e., a step outside the discourse of *hegemony and from totality* towards *multiplicity and free space of multiplicity* as a *new potentiality for thinking and acting*. Furthermore, it is in the very the aspect where *multiplicity* appears as *multipolarity per se* that the conditions are created for the *realization of true multilateralism on the world's stage*. However, such development already presupposes *philosophical, ethic and political revival* deriving from the *ethico-political turn*, i.e., from *the question of fairness* from which the need for *ethic experience* and subjectivity, as well as the wish to establish *new politics* arise.

This turn also appears as a specific restoration of the *Aristotelian relation between politics and ethics*, in which *normativism is embedded in the heart* of the political – and, in fact, neither *polis*, as a *topos* of the political, nor a citizen can exist without a reference to this interrelation. More precisely, *polis* is theoretically and practically inseparable from the concept of *community*, just as from the space of free speech and decision-making, i.e., the concept of *polis* demonstrates – just as the concept of *demos* – that the *political structural is intertwined with the collective*. In addition, this acting actually reveals that both ethics and politics are directed towards the same *telos* and that their internal connection with *truth* lies in it. More precisely, this is a *process of creating subjectivity*, or *personal and collective sovereignty* in terms of the concept of “*autonomia*” which is opposed to *contemporary neo-Hobbesianism*, or *neo-capitalism which capitalizes* and in which the *incommensurable* is turned into the *exchangeable*. Thus, the *meta-political moment of ethic experience* – from which politics actually originates – proves to be constitutive, claiming that *politics is an ethic response to the situation of injustice*.

In parallel, *exiting the condition of post-truth* is a requirement for a *consensus about dissensus* (Ranciere, 2015), i.e., the starting point for the turn is contained in *respecting the otherness and difference*, which *enables subjectivities and communities* to create their own political, economic, social and cultural principles, and in such movement it *transcends biopolitical virtuality*.¹² At the same time, however, the *dialogue about a new normative framework* refers

---

¹² Therefore, we may speak about *digital sovereignty*, and primarily of the fact that the digital world cannot essentially replace education, knowledge and, above all, the concept of truth.

to the reaffirmation of *basic civilizational values* such as *equality, freedom and justice*, or the re-establishment of equality is exactly the affirmation of the idea of *status civilis*. In that, the emphasis should be placed on *human dignity* as directly opposed concepts of *bare life* and *survival* (Agamben, 2023), which were aimed at serving exactly for the realization of Badiou's "materialist paradigm". In other words, while the focus of neoliberalism was on reducing human life to *zoe* – *the processes of new subjectification as a proper response to biopolitics* are directed towards re-creation re-designing of the entire sphere of *bios*, i.e., *life with values* – and therefore *valuable life* – instead of *proclaiming life as the greatest value*, as was the case with crypto-normative and, in fact, utilitarian ethics. Namely, when *human life* is turned into *zoe*, an *obedient post-subject* is established which is, therefore, a perfect object for biopolitical domination at micro and macro levels. Vice versa, when *fear for bare life* is replaced by *wish for a freer and more dignified life* in practically all spheres, affirmation of *bios* ensues.

Therefore, in the difference regarding *control and regulation of population*, i.e., regarding the instrumentalization of a human being which occurs with his reduction to *zoe*, the re-birth of *bios* is an *in vivo* encounter of the *subject* and the "other", and then the "third", and the achievement of *freedom, justice, equality and dignity*. In this manner, the *paradigm of "governmentality"* spoken about by Foucault is *reduced to the minimum and the condition of post-truth as special indifference towards truth* – and as the condition of motivational deficit which is embedded in neoliberalism – disappears through a new *dia-logos* in which the *philosophy of fear* is replaced by the *potential of homo politicus subjectification*.

In fact, the practice of *truth-telling* appears as the *first-class ethico-political task and subjective investment in truth* refers exactly to the *ethical and political function of truth in the subjectification process* which was spoken about by, for example, both Foucault and Badiou (Foucault, 2010, Badiou, 2013). In this manner, *parrhesia* appears as disobedience which brings *status quo* into question both as the emphasis of the difference articulated by Luc-Nancy as the difference between *equality* and *equivalence* (Luc-Nancy, 2000). Namely, *equality* refers to *respect for the dignity of all people*, while *dignity* is the name for a *value that is absolutely valid* – which means that it is "not valuable" if "to value" implies measurement.

In Levinasian terms, this is a return of the relation between *subjectivity* and *infinity*, or the concept of infinity on the basis of which it is possible to *perceive and recognize the unrepeatable otherness* and respect for *the human as a human element*. In the same way, Critchley points out that in the centre of the ethic there is an *infinite request*, i.e., *the ethic structure per se is infinitely demanding* or, more precisely, exactly *infinite responsibility of the ethic request represents the connection between commitment ethics and resistance politics* (Critchley, 2013). The re-birth of subjectivity thus presupposes the creation of various forms of intersubjective relations which illustrate closeness and connection, i.e., which have their foundation in what Badiou called *fidelity to an Event* (Badiou, 2013). Namely, it is this *fidelity to an Event* that politically and ontologically creates the *conditions for self-determination at practically all levels of human existence*, as well as the conditions for *observing diversities*. In such project it would be clear that, as emphasized by Critchley, "ethics without politics is empty, and politics without ethics is blind" (Critchley, 2013), and, in that way, it would be possible to outline the basis of the contemporary *zoon politikon* of the 21st century which is opposed to "therapeutical Leviathan" (Fusaro, 2022) – and where *fear disappears in a desire for freedom and a request for justice*.

Based on these insights, the potential is created for the *recovery of the system of values*, i.e., for the *reestablishment of the political-normative framework in which not everything will be allowed and socially acceptable*. Furthermore, given that the abuse of the concept of “human rights” by the neoliberal West in the past few decades has occurred as a consequence of the *destruction of the international law system* – and that these are *two relevant biopolitical phenomena* – it is necessary to redefine this concept, as well as return to the rule of law. However, having in mind that both these phenomena are only a manifestation of *contemporary biopolitics* which is, in its essential determination, *actually neocolonialism and neoimperialism*, the process of the 21st century ethico-political turn appears primarily as the *world decolonization process*.

As for Western civilization, it is probably most instructional to remember Hesiod’s *Theogony*, illustrating how the beginning of philosophy, history, politics and Western tradition in general is marked exactly by the *distinction between truth and lie* – as well as the *potential for both*. Namely, as Hesiod writes, “once the Muses had taught Hesiod beautiful song... we know how to speak many false things as if they were true, and we know, when we wish, how to utter true things as well” (Hesiod, 2009, p. 25).

REFERENCES / ЛИТЕРАТУРА

- Agamben, G. (2023). *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford: SUP.
- Badiou, A. (2013). *Being and Event*. London: Bloomsbury Academic.
- Badiou, A. (2019). *Logics of Worlds*. London: Bloomsbury Revelations.
- Beck, U. (2013). *German Europe*. New York: Polity Press.
- Bernstein, R. (2006). *The Abuse of Evil*. New York: Polity Press.
- Brown, W. (2017). *Undoing the Demos*. New York: Zone Books.
- Carlson, M. (2018). “The Information Politics of Journalism in a Post-Truth Age”. *Journalism Studies*, 19 (13), 1979–1988.
- Copper, R. (2004). *The Breaking of Nations*. Washington D.C.: Atlantic Monthly Press.
- Costamagna, C. (2023). War in Ukraine as a long-term effect of NATO intervention against Yugoslavia? An Overview. *Sociological Review*, 57 (2), 541–561.
- Critchley, S. (2013). *Infinitely Demanding*. New York: Verso.
- Douzinas, C. (2007). *Human Rights and Empire*. London: Routledge.
- Duménil, G., Lévy, D. (2013). *The Crisis of Neoliberalism*. Cambridge: HUP.
- Foucault, M. (2010). *The Birth of Biopolitics*. New York: Picador.
- Fukuyama, F. (2006). *The End of History and The Last Man*. Washington D.C.: Free Press.
- Fusaro, D. (2022). *Global Coup*. Beograd: Akademska knjiga. [In Serbian]
- Harvey, D. (2007). *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford: OUP.
- Hesiod (2009). *Theogony and Works and Days*. Oxford: OUP.
- Kissinger, Schmit, Hatenloker (2022). *The Age of AI*. New York: Back Bay Books.
- Koljević Griffith, B. (2020). Rethinking Democracy in Twenty-First Century Europe: The Role of Ancient Democracy. *Vestnik of Saint Petersburg University. Philosophy and Conflict Studies*, 2020, 36 (4), pp. 700–708.

- Koljević, B. (2015). *Biopolitics and the Contemporary World*. Beograd: Zavod za udžbenike.
[In Serbian]
- Koljević, B., Fusaro, D. (2016). *The Uprising of European Peoples*. Beograd: Filip Višnjić.
[In Serbian]
- Laughland, J. (2016). *A History of Political Trials*. London: Peter Lang.
- Luc-Nancy, J. (2000). *Being Singular Plural*. Stanford: SUP.
- Liotard, J. F. (1984). *The Postmodern Condition*. Minneapolis: The University of Minnesota Press.
- Mouffe, C. (2009). *The Democratic Paradox*. New York: Verso.
- Ranciere, J. (2014). *Hatred of Democracy*. New York: Verso.
- Ranciere, J. (2015). *Dissensus*. London: Bloomsbury Academic.
- Schinkel, W. (2018). Against 'immigrant integration': for an end to neocolonial knowledge production. *Comparative Migration Studies*, 6 (1), Article 31.
- Snyder, T. (2022). *Bloodlands*. New York: Basic Books.
- Urbinati, N. (2008). *Representative Democracy*. Chicago: University of Chicago Press.

